

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

ELMANTAS MEILUS

**LIETUVOS VALSTYBĖS IR
KARIUOMENĖS ISTORIJOS KURSAS**

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO
LIETUVOS KARO AKADEMIJA

ELMANTAS MEILUS

Lietuvos valstybės ir kariuomenės istorijos kursas

METODINĖ KNYGELĖ

VILNIUS, 2010

UDK 947.45
Me81

*Metodinė knygelė „Lietuvos valstybės ir kariuomenės istorijos kursas“ apsva-
rstyta, patvirtinta ir rekomenduota spausdinti Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo
akademijos Humanitarinių mokslų katedros posėdyje 2010 m. birželio 11 d.,
protokolo Nr. VN-34(4).*

*Leidinys skiriamas Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje studijuo-
jantiems kariūnams ir išėstinių studijų klausytojams.*

Atsakingasis redaktorius doc. dr. AUDRONĖ PETRAUSKAITĖ

Recenzavo doc. dr. ALVYDAS NIKŽENTAITIS

© Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija, 2010
© Elmantas Meilus, 2010

TURINYS

BENDRIEJI LIETUVOS VALSTYBĖS IR KARIUOMENĖS ISTORIJOS KURSO REIKALAVIMAI	4
I dalis. LIETUVOS VALSTYBĖS IR KARIUOMENĖS ISTORIJA IKI XX A. PRADŽIOS	6
1. <i>I tema:</i> Lietuvos valstybės istorijos dalykas ir Lietuvos geopolitinės situacijos raida iki 1385 m.	6
2. <i>II tema:</i> Jogailos ir Vytauto Lietuva bei Gediminaičių ir Jogailaičių idėjos.....	7
3. <i>III tema:</i> Abiejų Tautų Respublika ir LDK valstybingumas.....	8
4. <i>IV tema:</i> Abiejų Tautų Respublikos žlugimas.....	9
5. <i>V tema:</i> Lietuva Rusijos imperijos sudėtyje.....	10
II dalis. LIETUVOS VALSTYBĖS IR KARIUOMENĖS ISTORIJA IKI XXI A. PRADŽIOS.....	12
1. <i>VI tema:</i> Lietuvos valstybės atkūrimas	12
2. <i>VII tema:</i> II Lietuvos valstybės raida.....	13
3. <i>VIII tema:</i> II Lietuvos valstybės žlugimo priežastys.....	14
4. <i>IX tema:</i> Pirmoji sovietinė okupacija	15
5. <i>X tema:</i> Lietuva okupavus Vokietijos reichui.....	16
6. <i>XI tema:</i> Antroji sovietinė okupacija Lietuvoje	17
7. <i>XII tema:</i> Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas.....	18
REFERATŲ TEMOS.....	20
LITERATŪRA	23

BENDRIEJI LIETUVOS VALSTYBĖS IR KARIUOMENĖS ISTORIJS KURSO REIKALAVIMAI

Studijų procesas: tikslas, reikalavimai, vertinimas

Šio kurso tikslas – pateikti kariūnams kuo daugiau žinių iš svarbiausių Lietuvos bei jos kariuomenės istorijos laikotarpių nei gaunama baigus vidurinę mokyklą, ypač akcentuojant geopolitinę situaciją ir santykius su kaimynais. Tai labai aktualu dabar, kai įstota į NATO ir ES bei intensyviai bendradarbiaujama su įvairių šalių kariškiais, dalyvaujama mokymuose bei taikos palaikymo misijose kitose šalyse. Vienas svarbiausių tikslų yra tai, kad būsimieji karininkai išsamiai susipažintų su svarbiausiais Lietuvos istorijos momentais ir patys gebėtų juos analizuoti bei vertinti. Taip jiems būtų lengviau orientotis ir šiuolaikiniame politiniame gyvenime bei ekstremaliose situacijose, priimti valstybės interesus atitinkančius sprendimus, užtikrinančius jos ir piliečių saugumą. Kurso uždavinys – akcentuoti svarbiausius Lietuvos valstybės istorijos įvykius, parodyti, kad visavertį būvį tauta įgauna, tik kai gali pati laisvai spręsti savo likimą, tai yra kai turi savo valstybę ir įrankį jai ginti – kariuomenę. Kurso metu kariūnams bus dėstoma Lietuvos valstybės ir kariuomenės raida, nušviečiami svarbiausi istorijos faktai, aiškinama, kokią įtaką valstybė turėjo kariuomenei ir atvirkščiai, kaip viena valstybė veikė kitą, kaip įvykiai vienoje vietoje lėmė įvykius kitoje ir visame regione, kas yra bendradarbiavimas, kaip kyla konfliktai įvairiose srityse, taip pat ir karinėje.

Kursas suteiks kariūnams žinių apie Lietuvos ir jos kariuomenės svarbiausius istorijos faktus, raidos ypatumus, padės suvokti Lietuvos geopolitinę situaciją kiekvienoje istorinėje epochoje ir santykius su kaimyninėmis valstybėmis, taip pat bendrąją europinę situaciją konkrečiu laikotarpiu.

Kariūnai turės gebėti savarankiškai vertinti Lietuvos istoriją ir kintančią jos geopolitinę situaciją bei priimti adekvačius, valstybės ir visuomenės interesus atitinkančius sprendimus Lietuvos kariuomenėje.

Programos apimtis – 48 val.: 12 dėstytojo paskaitų-pokalbių (24 val.) ir 12 seminarų (24 val.) – savarankiško kariūnų darbo. Dėstytojas paskaitos metu nuosekliai išdėsto naują temą, aktyviai įtraukdamas kariūnus į problemines diskusijas, pateikdamas reikiamą literatūrą bei konsultuodamas po paskaitų nustatytomis valandomis. Kariūnai, išstudijavę nurodytą literatūrą, seminare atsiskaito, kaip įsisavino išdėstytą konkrečią temą, dalyvauja diskusijose, taip pat rašo referatus pasirinkta tema. Išėjus pusę kurso rašomas kontrolinis darbas, o išklausius visą kursą atsiskaitoma egzaminu raštu. Kiekvienas atsiskaitymas įvertinamas pažymiu.

Bendras įvertinimas: 3 kreditai: 50 proc. bendro pažymio už darbą semestro metu ir 50 proc. – už atsakymus egzamino metu.

I dalis

LIETUVOS VALSTYBĖS IR KARIUOMENĖS ISTORIJA IKI XX A. PRADŽIOS

I tema: Lietuvos valstybės istorijos dalykas ir Lietuvos geopolitinės situacijos raida iki 1385 m.

Potėmės: Valstybės istorijos studijavimo prasmė ir tikslingumas; Lietuvos vieta Europos istorijoje; Santykis tarp Lietuvos ir lietuvių istorijos; Lietuvos valstybės susidarymo problemos; Mindaugo krikštas – pirmas bandymas „eiti į Europą“; Gedimino ir Algirdo bandymai „eiti į Europą“ ir gintis nuo jos.

I seminaras: Lietuvos ir jos kariuomenės raida iki 1385 m.

Seminaro klausimai:

- 1) Ar Lietuvos istorija tik lietuvių istorija ir kodėl?
- 2) Kokios būtų pasekmės, jei būtų pavykęs I Lietuvos krikštas?
- 3) Ar Lietuva gynė Rytus nuo Vakarų, ar save nuo visų?

Temos apibūdinimas: Pirmiausia ši tema padės geriau įsisąmoninti, kad kiekviena tauta ir valstybė turi savo istoriją, bet nebūtinai tautos ir valstybės istorijos sutampa. Tik gerai suvokus Lietuvos istoriją, bus suprasta šiuolaikinės Lietuvos Respublikos buvimo bei visos Lietuvos visuomenės ir kiekvieno jos individo veiklos prasmė, Lietuvos kariuomenės ir kiekvieno kario buvimo bei Tėvynės gynimo prasmė. Tema padės suvokti, kad Lietuvos istorija – ne tik lietuvių istorija. Padės įsisąmoninti, kad Lietuvos istorija nėra atsietą nuo Europos istorijos, kad ji yra jos sudedamoji dalis, kad reikia gyventi pagal tarptautinėje bendrijoje priimtas taisykles ir pačiai dalyvauti jas kuriant.

Trumpai bus apibūdinta, kaip atskiras valstybes ir konkrečiai Lietuvą veikė artimesni ir tolimesni kaimynai, įvairios istorinės aplinkybės bei geografinės ir gamtinės sąlygos. Kaip, be kitų priežasčių, išorės pavojai ir svetimų turtų troškimas skatino konsoliduotis krašto viduje ir organizuotis valstybei, kariaunos vaidmuo šiame procese.

Perėjus prie konkrečių istorinių dalykų, bus galima geriau išsiaiškinti, kokios problemos iškilo Lietuvai valstybės kūrimosi pradžioje, Mindaugo vaidmuo ir jo bandymai priimti Europos „žaidimo“ taisykles. Kunigaikščio Gedimino paieškos kelių, kaip suartėti su krikščioniškuoju pasauliu. Kunigaikščių Algirdo ir Kęstučio bandymai daugelį klausimų spręsti ginklu ir dėl to iškylančios problemos.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 3, 5, 6, 8.

Pagalbinė – 16, 30–32, 36, 83, 90, 95.

II tema: Jogailos ir Vytauto Lietuva bei Gedimainaičių ir Jogailaičių idėjos

Potemės: a) Lietuva tarp Rytų ir Vakarų; Krėvos sutartis ir Lenkijos veiksny; Lietuvos krikšto reikšmė; Ldk Vytauto Lietuva Europos kontekste; Kariuomenės reikšmė įtvirtinant Lietuvos valstybingumą; Gedimainaičių ir Jogailaičių idėjos.

2 seminaras: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė tarp išlikimo ir sukletėjimo. Kariuomenės vaidmuo.

Seminaro klausimai:

1) Teigiamas ar neigiamas kunigaikščių Jogailos ir Vytauto vaidmuo Lietuvos istorijoje?

2) Lietuvos krikštas – plusai ar minusai?

3) Ko mes galime pasimokyti iš XIII–XIV a. Lietuvos istorijos?

4) Ar Gedimainaičių, ar Jogailaičių idėja naudingesnė Lietuvai?

Temos apibūdinimas: Bus trumpai paaiškinti skirtumai tarp bizantiškosios-stačiatikiškosios Rytų Europos ir romėniškosios-katalikiškosios Vakarų Europos civilizacijų bei parodyta, kokias galimybes jos siūlė Lietuvai XIV a. pabaigoje. Tema padės suprasti, kokios Lietuvai buvo galimybės išlikti ir naudotis europietiškos civilizacijos laimėjimais. Kaip tai suprato kunigaikštis Jogaila ir kas jį vertė skubėti. Sutarties su Lenkija naudoti ar žalos bei Lietuvos teisinio statuso tarptautinėje arenoje problema. Kunigaikščio Vytauto sugebėjimas pasinaudoti susidariusia situacija ir jo politika bei re-

formos įstatant Lietuvą į europeizacijos vėžes. Jo valdymo pabaigos tarptautinė Lietuvos situacija. Bus išnagrinėta, kaip susiformavo LDK valdantysis sluoksniš – didikai, kaip čia santykiavo stačiatikiškoji ir katalikiškoji kultūros ir kuri iš jų turėjo didesnę įtaką. Koks LDK kariuomenės vaidmuo išsaugojant valstybingumą ir įgyvendinant kunigaikščio Vytauto „europeizacijos programą“.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 3, 5, 6, 8.

Pagalbinė – 16, 19, 30, 32, 36, 41, 47, 48, 68, 69, 90, 122.

III tema: Abiejų Tautų Respublika ir LDK valstybingumas

Potemės: Povytautinė Lietuva; Liublino unijos sudarymo priežastys; Abiejų Tautų Respublika – Liublino unijos pasekmė; LDK valstybingumo raida po 1569 m.; Dvi bendros valstybės kariuomenės.

3 seminaras: LDK valstybingumo ir kariuomenės problemos po Liublino unijos.

Seminaro klausimai:

- 1) Ar reikėjo sudaryti Liublino uniją?
- 2) Teigiamas ar neigiamas Lenkijos vaidmuo LDK istorijoje?
- 3) Ar po 1569 m. išliko Lietuvos valstybė?

Temos apibūdinimas: Ši tema padės suvokti, kodėl Lietuvai, dar neseniai stipriai valstybei, XVI a. vėl iškilo išlikimo klausimas, kokias ji turėjo galimybes rinktis iš dviejų variantų – arba sudaryti daugmaž lygiateisę, nors ir nelygiavertę sąjungą su Lenkija, arba būti užgrobta despotiškosios Rusijos ir tapti eiline jos provincija. Lietuvių bajorijos interesus, kad būtų sudaryta unija – noras turėti tokias pat teises ir laisves, kaip ir lenkai. Kodėl sąjungos sudarymas su Lenkija rodo Lietuvos orientaciją į vakarietiškas vertybes, o ne Rytų despotiją. Lenkijos ir Lietuvos bendra valstybė – Abiejų Tautų Respublika – ar tai buvo dviejų valstybių lygiavertė sąjungą? Kas vaidino svarbiausią vaidmenį šioje sąjungoje? Bus išsiaiškinta, kiek savarankiškumo Lietuva išlaikė po

1569 m. ir kaip, kodėl ir kaip jis nyko, LDK kultūros savitumai. Parodyta, kodėl dėl dviejų pagrindinių krikščioniškų religijų sankirtos, gausios žydu bendruomenės bei mažesnių šioje valstybėje gyvenusių tautų LDK kultūra buvo unikali. Išsiaiškinta, kodėl naujaisi Vakarų laimėjimai dėl minėtų aplinkybių čia įgaudavo unikalių savitumų. Vilniaus universiteto vaidmuo europinant valstybę. Remiantis istoriniais faktais bus parodyta, kokios ir kiek efektyvios buvo unijinės valstybės kariuomenės, kaip jos funkcionavo ir kaip keitėsi.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 3, 5, 6, 8.

Pagalbinė – 16, 19, 48, 68–72, 90, 99, 127, 128.

IV tema: Abiejų Tautų Respublikos žlugimas

Potemės: XVII–XVIII a. Europos geopolitinės realijos; Valstybės ir piliečio interesų suderinimo problema; Bandymai reformuoti valstybę ir kariuomenę; Paskutiniai valstybės metai ir bandymai ją gelbėti; Abiejų Tautų Respublikos laikotarpis – tai Lietuvos negrįžtamas posūkis į Vakarų Europą. Kariuomenės vaidmuo LDK istorijoje.

4 seminaras: Pirmosios Lietuvos (ir Lenkijos) valstybės žlugimo priežastys.

Seminaro klausimai:

- 1) Kiek ir kaip LDK istoriją paveikė situacija Europoje?
- 2) Užsienio ar vidinės priežastys lėmė Abiejų Tautų Respublikos žlugimą?
- 3) Kokios buvo galimybės išlikti LDK?

Temos apibūdinimas: Bus išsiaiškinta, kokie įvykiai ir kokios valstybės labiausiai veikė XVII–XVIII a. geopolitinę situaciją Vakarų Europoje ir Baltijos jūros regione. Kokios dvi naujos Baltijos regiono galybės išaugo į bendraeuropinio masto valstybes ir suvaidino lemiamą vaidmenį Abiejų Tautų Respublikos bei nemaža dalimi – Europos likime. Kiek bendros Lenkijos ir Lietuvos Valstybės padalijimas XVIII a. pabaigoje pažeidė ilgą laiką egzis-

tavusią jėgų pusiausvyrą Europoje. Tema padės suprasti bendros Lenkijos ir Lietuvos Valstybės žlugimo priežastis, kiek ir kodėl asmeniniai interesai buvo išskelti aukščiau bendrų valstybės interesų. Kodėl nesusiklostė stipraus valdovo valdžia, kaip buvo nualinta valstybė. Kodėl nesusidarė stiprus miestiečių luomas, kuriuo galėtų remtis valdovas kovoje su didikų oligarchija kaip Vakaruose. Bus svarstoma, ar Gegužės 3 d. verta švęsti ir Lietuvoje, kodėl ir kaip lietuvių bajorija, net valstybės gyvavimo pabaigoje, gynė LDK interesus prieš lenkų kėslus paversti ją eiline Lenkijos provincija. Bandymai išgelbėti valstybę (valstybės ir kariuomenės reformos, karai ir sukilimai) ir kodėl jie nepavyko. Parodyta, kaip buvimas bendroje valstybėje su Lenkija lėmė, kad Lietuvoje įsitvirtino kultūrinė ir politinė orientacija į Vakarus. Kadangi visame to meto pasaulyje kariuomenės vaidino labai svarbų vaidmenį, bus apibendrinta ir Lietuvos patirtis šioje srityje, parodant, kad visuomenės problemos tiesiogiai veikė ir kariuomenę. Atskleista vidinių ir išorinių priežasčių svarba žlungant bendrai Lenkijos ir Lietuvos Valstybei.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 3, 5, 6, 8.

Pagalbinė – 16, 19, 23, 48, 51, 68, 69, 72, 89, 90, 118.

V tema: Lietuva Rusijos imperijos sudėtyje

Potemės: „Severo-zapadnyj kraj“ ir XIX a. geopolitinės realijos; Lietuviai XIX a. karuose svetimų valstybių kariuomenėse; XIX a. sukilimai – bandymai atkurti valstybingumą; Lietuvių bajorija tarp Lenkijos ir Lietuvos; Lietuviai tarp Lenkijos ir Rusijos; Lietuvių tautinis atgimimas.

5 seminaras: Lietuvos ir lietuviybės problemos XIX–XX a. pradžioje.

Seminaro klausimai:

- 1) Kaip XIX a. išnaudotos galimybės atkurti Lietuvos valstybę?
- 2) Valstybės patriotai – lietuvių bajorai ar lietuvių valstiečiai?
- 3) Lietuvių tautinio atgimimo reikšmė atkuriant valstybę?
- 4) Ar LDK padėjo pamatus Lietuvos Respublikai?

Temos apibūdinimas: Tema padės atskleisti, kas vyko Lietuvoje per 120 metų, kai ji įėjo į Rusijos imperiją. Bus išsiaiškinta, kiek pagrįsti Rusijos tvirtinimai, neva ji atsiėmusi senąsias rusų žemes, kodėl stengtasi ištrinti net Lietuvos vardą. Aptarti Napoleono karai ir jų bei Vienos kongreso poveikis Lietuvai ir visai Baltijos regiono geopolitinei situacijai. Paaiškės, kodėl buvę sąjungininkai pradėjo nebesutarti, kaip augo Vokietijos galybė, kokių atsirado naujų prieštaravimų žemyne ir koks yra vadinamasis „lenkų klausimas“ bei kiek jis lietė lietuvius. Bus aptartos aplinkybės, kodėl ir kaip atsirado šūkis „Už jūsų ir mūsų laisvę“ bei sukilėlių kovų ir organizacijos ypatybės. Parodyta, kokią po sukilimų Rusija vykdė politiką Lietuvoje ir aplink ją, kodėl atsirado sąlygos lietuvių tautiniam atgimimui, kaip ir kodėl taip į tą atgimimą žiūrėjo lietuvių bajorija, kokį vaidmenį čia suvaidino LDK istorija. Analizuojama, ar, atgimstant lietuvių tautai ir atkuriant Lietuvos valstybę, buvo teisinga kai kuriuos LDK istorijos tarpsnius labai sureikšminti, o kai kuriuos sumenkinti, ar iš tiesų LDK padėjo pamatus Lietuvos Respublikai. Bus aiškinamasi, kas buvo tikrieji Lietuvos valstybės patriotai – ar Lietuvos bajorai, ar valstiečiai, kokį vaidmenį suvaidino vieni ir kiti atkuriant valstybę. Išnagrinėta LDK kultūrinio ir istorinio palikimo problema.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 1, 2, 5, 6, 8

Pagalbinė – 1, 11, 34, 63–67, 81, 90, 94, 100.

II dalis

LIETUVOS VALSTYBĖS IR KARIUOMENĖS ISTORIJA IKI XXI A. PRADŽIOS**VI tema: Lietuvos valstybės atkūrimas**

Potemės: Lietuvos valstybės atkūrimo prielaidos; Valstybės ir kariuomenės atkūrimas; Nepriklausomybės kovos; Tarptautinio pripažinimo problemos.

6 seminaras: Lietuvos valstybės bei jos kariuomenės atkūrimo problemos.

Seminaro klausimai:

- 1) Vidinės ir išorinės Lietuvos valstybės atkūrimo prielaidos.
- 2) Ar 1918 m. vasario 16 d. buvo atkurta Lietuvos valstybė?
- 3) Kariuomenės organizavimas ir jos vaidmuo įtvirtinant valstybingumą.
- 4) Ar to meto pasauliui reikėjo Lietuvos valstybės?

Temos apibūdinimas: Temoje aiškinamasi, kaip ir kokiomis sąlygomis atsikūrė Lietuvos valstybė, jos santykiai su kaimynais ir likusia tarptautine bendrija. Po Pirmojo pasaulinio karo bei revoliucijų subyrėjus trims buvusių dalybų dalyvėms – Rusijos, Vokietijos ir Austrijos-Vengrijos imperijoms, pavergtomis tautoms su to meto demokratinių valstybių pagalba atsirado galimybė atkurti (ar sukurti) savo valstybes. Iš buvusios Abiejų Tautų Respublikos keturių tautų tai padaryti pasisekė tik lenkams ir lietuviams. Didžioji dalis lietuvių bajorijos pasirinko galingesnę ir jiems suprantamesnę Lenkiją, dėl kurios nekilo abejonių ir Vakarų demokratijoms, o lietuviai ryžosi atkurti seniai visų užmirštą Lietuvą tik etnografinėse ribose. Lenkija, būdama kur kas galingesnė ir visų pripažinta valstybė, pretendavo jėga, o ne savanoriškumo principu atkurti valstybę vietoj buvusios Abiejų Tautų Respublikos, bet sugebėjo užimti tik niekada jai nepriklausiusį Vilnių ir jo kraštą. Lietuviai savo istorinės sostinės netekties niekada nepripažino. Net

ir būdami per silpni patys ją atsiimti, nenurimo nei šalies viduje, nei užsienyje – ieškojo sau sąjungininko dargi pas grėsmingiausią valstybę – Sovietų Rusiją. Bus analizuojamas Taikos sutarties su Sovietų Rusija dviprasmiškumas ir strateginis šios šalies tikslas Rytų Pabaltijyje, lietuvių diplomatijos laimėjimai ir klaidos. Analizuojamos su Lietuvos kariuomenės organizavimu susijusios problemos ir jos vaidmuo atkuriant bei įtvirtinant valstybingumą. Lietuvos pripažinimo *de jure* problemos ir su tuo susiję konfliktai dėl Vilniaus ir Klaipėdos. Parodyta, kaip Lietuva, pasinaudodama prieštaravimais tarp didžiųjų valstybių, sugebėjo įgyti Klaipėdos uostą.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 1, 2, 5, 6, 8.

Pagalbinė – 17, 19, 22, 38, 45, 46, 51, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 67, 72, 77, 82, 86, 92, 97, 106, 108, 114, 121, 123.

VII tema: II Lietuvos valstybės raida

Potemės: Lietuvos Respublikos laimėjimai ir netektys tarpukaryje; Lietuvos socialinė, ekonominė ir kultūrinė raida; Kariuomenės raida ir 1936 m. reforma; Lietuvos santykiai su kaimynais.

7 seminaras: Lietuvos Respublikos vidaus prieštaravimai ir kariuomenės problemos.

Seminaro klausimai:

- 1) Seimo reikšmė II Lietuvos valstybės gyvenime?
- 2) Kiek ir kaip kariuomenė veikė Lietuvos gyvenimą?
- 3) Ar tolygiai Lietuvoje vystėsi ekonominis, kultūrinis ir politinis gyvenimas?
- 4) Ar Lietuvos Respublikoje buvo demokratija?

Temos apibūdinimas: Nagrinėjant šią temą, bus analizuojama to meto Lietuvos parlamentarizmo raida, kiek negausūs demokratiniai procesai turėjo įtakos visuomenės raidai, ar buvo alternatyvų perversmui. Svarstoma, ar tikrai tarpukaryje Lietuvoje buvo pakankamai socialinių, ekonominių ir kultū-

rinių laisvių, kiek ir kaip šiose srityse skyrėmės nuo kaimynų. Žemės reformos pliusai ir minusai bei visos ekonomikos pasiekimai. Aptariant tarpnacionalinius santykius pasvarstysime, ar iš tiesų tarpukaryje „žydams buvo geriausia Lietuvoje“, ar valstybės politika buvo grindžiama etnocentrizmu. Išanalizuota, kodėl dėl nemokšiškos vidaus politikos buvo prarastas lietuvininkų pasitikėjimas Klaipėdos krašte. Nemažai dėmesio bus skirta to meto kariuomenės raidai, jos įtakai valstybės gyvenimui, aiškinamasi, ar pasiteisino į ją investuotos lėšos bei viltys. Svarstoma, kodėl iki 1936 m. ji vertinama kaip silpniausia, lyginant su Latvija ir Estija, ir kodėl vėliau jau vertinama kaip geriausia.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 1, 2, 5, 6, 8.

Pagalbinė – 7, 22, 56, 61, 72, 74, 86, 92, 106, 108, 114, 121, 124, 125, 129, 130.

VIII tema: II Lietuvos valstybės žlugimo priežastys

Potemės: 1926 m. perversmas (kariuomenės vaidmuo) ir jo pasekmės; II Lietuvos valstybės geopolitinė situacija; Molotovo–Ribentropo paktas ir jo pasekmės; „Vilnius mūsų, o mes rusų!”

8 seminaras: Lietuva ir Molotovo–Ribentropo paktas.

Seminaro klausimai:

- 1) 1938–1939 m. ultimatumai ir jų reikšmė Lietuvai?
- 2) Kokios buvo Lietuvos politinės ir karinės galimybės 1939 m.?
- 3) Kiek Lietuvos likimą lėmė vidiniai ir išoriniai veiksniai?
- 4) Ar pavyko Lietuvos Respublikoje išugdyti pilietinę visuomenę?

Temos apibūdinimas: Ši tema padės suprasti, kuo tarpukaryje Lietuva grindė savo tarptautinę politiką, kaip bandė kurti kolektyvinio saugumo sistemą, kodėl neutralumo politika patyrė fiasko ir kaip buvo balansuojama tarp trijų galybių – SSRS, Vokietijos ir Lenkijos. Bus nagrinėjamos Lietuvos Rytų ir Vakarų politikos klaidos ir jų pasekmės, bandymai normalizuoti santykius su Lenkija ir kodėl jie nepavykdavo. Ypatingas dėmesys bus kreipia-

mas į santykių su Sovietų Sąjunga problema, o po nacių atėjimo į valdžią – ir į santykius su Vokietija. Šiame kontekste bus nagrinėjamas ir to meto demokratiškos valstybių požiūris į Baltijos regioną ir konkrečiai – Lietuvą. Paaiškės, kaip dėl agresyvių kaimynų bei vidaus ir užsienio politikos klaidų Lietuva dar kartą prarado nepriklausomybę. Bus nagrinėjama 1926 m. perversmo įtaka valstybės pilietinės visuomenės formavimuisi, pasekmės valstybės likimui. Konflikto su Lenkija įtaka realių sąjungininkų paieškoms ir saugumo garantijoms regione. Dviejų agresyvių kaimynių – Sovietų Sąjungos ir nacistinės Vokietijos – pozicijos ir sandėris, Vakarų valstybių bandymai užkirsti karui kelią. Bus nagrinėjamos 1939–1940 m. Lietuvos galimybės, veiksmai ir klaidos susidariusioje situacijoje. Analizuojama, kodėl Lietuvos kariuomenė, nepaisant jos turėtos įtakos valstybėje ir jai modernizuoti įdėtų lėšų, nesužadino beveik jokio vaidmens prarandant nepriklausomybę.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 4, 6–8.

Pagalbinė – 7, 9, 19, 20, 22, 24, 40, 51, 56, 60, 61, 85, 86, 92, 98, 106–108, 114, 119, 129, 130.

IX tema: Pirmoji sovietinė okupacija.

Potemės: 1940 m. tarptautinė padėtis ir Lietuva; Lietuvos okupacija ir aneksija; Sovietizacijos pradžia ir represijos; Lietuvos kariuomenės sunaikinimas.

9 seminaras: Lietuvos okupacija ir aneksija bei kariuomenės sunaikinimas.

Seminaro klausimai:

- 1) Kokios buvo Lietuvos galimybės 1940 m.?
- 2) Visuomenės vaidmuo ir įtaka Lietuvos likimui 1939–1940 m.?
- 3) Koks buvo Lietuvos kariuomenės vaidmuo lemiant valstybės likimą?

Temos apibūdinimas: Bus svarstoma, ar to meto tarptautinėje bendrijoje Lietuvos likimas kam nors rūpėjo bei kiek jis rūpėjo pačiai Lietuvos visuomenei.

Analizuojami Sovietų Sąjungos veiksmai kintant situacijai Vakarų Europoje. Remiantis naujai paskelbtais dokumentais bus parodyta, kad sovietai negalvojo taip prastai apie Lietuvą ir jos kariuomenę, kaip patys lietuviai, ir rengėsi rimtam konfliktui. Pasvarstysime, ar turėjo Lietuva alternatyvų susiklosčiusioje situacijoje ir kiek jos buvo realios, koks vaidmuo teko kariuomenei. Bus aptarta sovietizacijos pradžia, taip pat ir Lietuvos kariuomenės sunaikinimas bei represijos, kiek tai turėjo įtakos vėlesnei įvykių raidai. Paanalizuosime to meto politinių ir karinių veikėjų atsiminimus bei to laikotarpio dokumentus.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 4, 6–8.

Pagalbinė – 2–4, 6, 7, 9, 12, 17, 20, 24, 29, 37, 42, 49, 60, 72, 92, 93, 98, 106, 107, 109, 110, 115, 119.

X tema: Lietuva okupavus Vokietijos reichui

Potėmės: Birželio sukilimo problema; Holokausto Lietuvoje problema; Lietuvos geopolitinė situacija Antrojo pasaulinio karo metu; Lietuviai svetimos kariuomenėse Antrojo pasaulinio karo frontuose.

10 seminaras: Išsilaisvinimo ir holokausto problemos Lietuvoje.

Seminaro klausimai:

- 1) Šviesios ir tamsios Birželio sukilimo pusės.
- 2) Ar žydai nusikalto Lietuvai?
- 3) Ar lietuviai nusikalto žydams?
- 4) Lietuvių bendradarbiavimo su naciais ir pasipriešinimo jiems problema.

Temos apibūdinimas: Tema padės geriau suprasti lietuvių ir Lietuvos žydų tragediją nacių ir sovietinės okupacijos metu. Čia bus nagrinėjama Lietuvos piliečių iniciatyva su nacių pagalba atkurti Lietuvos valstybę (1941 m. birželio sukilimas), vokiečių požiūris į tai ir veiksmai. Bus paaiškinta, kodėl lietuvių viltys neišsipildė, kaip ir kokių mastu jie buvo įtraukti į žydų žudymą, kodėl taip atsitiko, kiek tokią situaciją lėmė pilietinės (demokratine sampra-

ta) sąmonės nebuvimas tarpukario Lietuvoje. Bus analizuojami žydų elgesio motyvai 1940 m. Aptariant Lietuvos geopolitinę situaciją Antrojo pasaulinio karo metu, bus pažymėta, kokią vietą užėmė Baltijos valstybės pokarinėje Europoje tiek agresorių (SSRS ir Vokietijos), tiek demokratinė Vakarų valstybių planuose. Bus paaiškinta, kodėl karo sąlygomis demokratiniai Vakarai turėjo nuolaidžiauti Sovietų Sąjungai bei pačių lietuvių situacijos dviprasmiškumas karo metu ir iš to išplaukusi daugumos lietuvių pasirinkta pozicija. Aptartas lietuvių dalyvavimas dviejų kariaujančių pusių kariuomenėse (savi saugos batalionai ir Vietinė rinktinė bei 16-oji „lietuviškoji“ šaulių divizija).

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 4, 6–8.

Pagalbinė – 7, 9, 12, 14, 15, 20, 24, 33, 35, 39, 49, 50, 60, 75, 78–80, 92, 101, 102, 116, 117, 133,

XI tema: Antroji sovietinė okupacija Lietuvoje

Potemės: Partizaninė kova; Lietuvos sovietizacija ir represijos; Šaltasis karas ir Lietuva; Sovietinė Lietuva 1954–1985 m.

11 seminaras: Pasipriešinimas ir prisitaikymas Lietuvoje.

Seminaro klausimai:

- 1) „Karas po karo“, kaip vyko partizaninė kova Lietuvoje.
- 2) Ką davė pokario partizaninė kova?
- 3) Koks Lietuvos komunistų partijos vaidmuo sovietizuojant Lietuvą?

- 4) Kaip Lietuvos visuomenė prisitaikė ir kaip priešinosi sovietmečiui?

Temos apibūdinimas: Kaip natūralus siekis atgauti laisvę ir valstybę, bus apibūdinamas masinis ir didvyriškas, nors ir beviltiškas tautos pasipriešinimas pokariu sugrįžusiems sovietiniams okupantams bei to pasipriešinimo įtaka tautai atgaunant savigarbą. Paanalizuota partizaninio karo organizavimo ir vyksmo ypatybės Lietuvoje, sovietų valdžios ir kariuomenės represijos Lietuvoje. Bus nagrinėjama Baltijos tautų kaip etnokultūrinių ir etnopolitinių bendri-

jų išlikimo galimybė išsaugant jų nepriklausomų valstybių viziją. Kaip XX a. antroje pusėje vyko Vakarų ir Rytų varžybos dėl rytinio Baltijos regiono, kodėl Baltijos valstybių aneksijos nepripažinimo politika, be tarptautinės teisės ir demokratijos aspektų, vaidino ir svarbų geopolitinį vaidmenį. Kaip pokiau susiformavo saugumo sistema, kaip prasidėjo ideologinė konfrontacija. Kodėl šaltojo karo metu Vakarų blokas laikėsi gan dvilypės pozicijos aneksuotų Baltijos valstybių klausimu. Bus nagrinėjama, kaip sugrįžusi į Lietuvą okupacinė sovietų valdžia atkūrė jau iki karo buvusias savo struktūras ir kaip įgyvendino savo politiką iki Stalino mirties. Kaip ir kiek pasikeitė situacija po jo mirties, kaip Lietuvoje įsivyravo vietinė nomenklatūra, Lietuvos ypatybės Sovietų Sąjungoje ir kaip bei kiek dėl viso to degradavo visuomenė.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 4, 6–8.

Pagalbinė – 2–4, 6, 8–10, 13, 17, 18, 21, 25–29, 42–44, 49, 52–54, 57, 73, 76, 84, 87, 88, 91, 96, 104, 105, 109–113, 115, 126, 131.

XII tema: Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas

Potemės: Sovietų Sąjungos krizė ir Lietuvos atgimimas; III Lietuvos valstybės geopolitinė situacija; Lietuvos valstybinių bei demokratiškos institucijų atkūrimas ir raida; Lietuvos kariuomenės atkūrimas ir raida.

12 seminaras: Lietuvos nepriklausomybės ir kariuomenės atkūrimo problemos.

Seminaro klausimai:

- 1) Kodėl sugriuvo Sovietų Sąjunga?
- 2) Kiek ir kaip Lietuvos valstybės atkūrimą paveikė tarptautinė situacija?
- 3) Ar gali kariuomenė užtikrinti Lietuvos saugumą?
- 4) Pilietinės visuomenės formavimosi problemos Lietuvoje.

Temos apibūdinimas: Bus panagrinėta, kiek ir kaip Vakarai prisidėjo prie Sovietų Sąjungos žlugimo, kiek prie to prisidėjo lietuviai, kas, ką ir kaip veikė. Aptariama, kokios vidinės problemos iškylo ir kaip jos sprendžiamos iš-

saugant nepriklausomybę, kaip įtvirtinamos demokratinės normos ir kokią jos daro įtaką formuojant pilietinę visuomenę šalyje. Kaip ir kodėl po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo elgėsi didžiosios demokratinės valstybės. Kaip ir kodėl Lietuva galiausiai susitaikė su Lenkija bei kokios to pasekmės. Bus nagrinėjama vienas svarbiausių išorės saugumo garantų, tai yra geri santykiai su visais kaimynais ir ypač su Rusija. Apie problemas, kilusias įtikinant demokratinės Vakarų šalis, kad Lietuva pasiryžusi eiti demokratijos keliu bei ginti ją ir Nepriklausomybę visomis priemonėmis. Bus kalbama apie dėl to atsirandančias realias tarptautines savo saugumo garantijas. Aptarta Rusijos įtaka Baltijos valstybėms dabar ir perspektyvos ateičiai bei kiek ta ateitis priklausys nuo pačių šių valstybių. Remiantis istoriniu bei kitų šalių patyrimu bus analizuojama demokratizacijos reikšmė šalies vidiniam stabilumui po nepriklausomybės atkūrimo, kiek tai turėjo reikšmės įstojant Lietuvai į europines ir transatlantines struktūras. Remdamiesi įvairiais per nepriklausomybės laikotarpį vykusiais šalies politinės raidos procesais panagrinėsime pilietinės visuomenės formavimosi problemas (kas svarbiau – valstybė ar tauta?). Šių procesų kontekste bus analizuojamas ir atsikūrusios Lietuvos kariuomenės vaidmuo bei uždaviniai.

Rekomenduojamos literatūros sąrašo eilės nr.:

Pagrindinė – 2, 4, 6, 8.

Pagalbinė – 5, 10, 13, 51, 53, 54, 57, 72, 74, 76, 96, 103, 106, 108, 132.

REFERATŲ TEMOS:

1. Valstybės susidarymo problemos Lietuvoje.
2. Pirmojo Lietuvos krikšto priežastys ir pasekmės.
3. Pirmojo ir paskutinio Lietuvos karaliaus valdymas.
4. Kaip kito LDK sienos ir gyventojai XIII–XIV a.
5. Ldk Gedimino užsienio ir vidaus politika.
6. LDK kariuomenė XIII–XV a.
7. Lietuvos didikų kunigaikščių – Algirdo ir Jogailos – politikos palyginimas.
8. Krėvos akto sudarymo priežastys ir reikšmė.
9. Antrojo Lietuvos krikšto priežastys ir reikšmė.
10. 1251 ir 1387 m. Lietuvos krikštas (netektys ir laimėjimai).
11. Žalgirio mūšis ir jo reikšmė.
12. Ldk Vytauto vidaus reformos valstybėje ir užsienio politika.
13. Liublino unijos sudarymo priežastys ir reikšmė.
14. Krėvos sutartis ir Liublino unija (netektys ir laimėjimai).
15. LDK valstybingumo problema po Liublino unijos.
16. LDK valstybingumo raida po Liublino unijos.
17. LDK kariuomenės europeizacija: nuo pašauktinių link samdinių.
18. XVII a. Lenkijos ir Lietuvos valstybėje – karų amžius (priežastys ir pasekmės).
19. XVIII a. pradžios negandos ir „Nebylusis seimas“.
20. Bandymai pertvarkyti LDK kariuomenę XVIII a.
21. Pirmieji bandymai reformuoti valstybę ir I padalijimas.
22. Ketverių metų seimo reformos ir II padalijimas.
23. T. Kosciuškos sukilimas ir III padalijimas.
24. Lenkijos ir Lietuvos Valstybės žlugimo priežastys.
25. LDK ir XX–XXI a. Lietuvos kariuomenių tradicijos.
26. 1831 m. sukilimas Lietuvoje.

27. 1863 m. sukilimas Lietuvoje.
28. Tautinio išsivaduojamojo judėjimo pradžia.
29. 1905–1907 m. įvykiai Lietuvoje.
30. Lietuvių atgimimas XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje (netektys ir laimėjimai).
31. Lietuvių kariai Rusijos ir kitų valstybių armijose XIX–XX a. pradžioje.
32. Lietuvos Respublikos kariuomenės kūrimo pradžia (ar buvo pavėluota kurti kariuomenę 1918–1919 m.?).
33. Lietuvos kariuomenės aprūpinimas (1918–1920 m.).
34. Lietuvos kariuomenės ginklų rūšys (1918–1920 m.).
35. Kodėl lapkričio 23 d. laikoma Lietuvos kariuomenės įkūrimo data?
36. Generolo S. Raštikio atsiminimai (pliusai ir minusai).
37. Pirmoji karo mokykla atsiminimų šviesoje.
38. Lietuvos nepriklausomybės kovos su bolševikais.
39. Lietuvos nepriklausomybės kovos su bermontininkais.
40. Lietuvos nepriklausomybės kovos su lenkais.
41. Lietuvos kariuomenė taikos meto sąlygomis.
42. Kariuomenės vaidmuo 1926 m. perversme.
43. Karinių kadru rengimas (1918–1940 m.).
44. Kodėl Lietuvos kariuomenė nesipriešino 1940 m.?
45. Lietuvos kariuomenės likvidavimas 1940 m.
46. 29-ojo teritorinio šaulių korpuso organizavimas.
47. Pasipriešinimas sovietams armijoje (1940–1941 m.).
48. 1941 m. birželio sukilimo problema.
49. Lietuvos policijos (apsaugos) batalionai.
50. Holokausto Lietuvoje problema.
51. Lietuvos vietinė rinktinė.
52. Pasipriešinimas vokiečių okupaciniam režimui.
53. Partizaninio karo 1944–1953 m. taktika.
54. Partizaninio karo 1944–1953 m. žymiausios operacijos.

55. Lietuvos kariuomenės tradicijos rezistencijos kovose.
56. Sąjūdžio veikla atkuriant Lietuvos kariuomenę 1988–1990 m.
57. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo problemos 1990–1991 m.
58. Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1990–1993 m.
59. Lietuvos kariuomenės raida 1994–2000 m.
60. Lietuvos kariuomenės tarptautinis bendradarbiavimas 1991–2000 m.

LITERATŪRA

Pagrindinė literatūra:

1. **Čepėnas R.**, *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*, T. 1–2, Vilnius, 1992 (V–VII temoms).
2. **Kiaupa Z.**, *Lietuvos valstybės istorija*, Vilnius, 2005 (I–XII temoms).
3. **Kiaupa Z., Kiaupienė J., Kuncevičius A.**, *Lietuvos istorija iki 1795 metų*, Vilnius, 1995 (2 leid. 1998, 3 leid. 2000) (I–IV temoms).
4. *Lietuva 1940–1990*. Okupuotos Lietuvos istorija, vyr. red. A. Anušauskas, Vilnius, 2005; 2007 (VIII–XII temoms).
5. *Lietuvos istorija*, red. A. Šapoka, Vilnius, 1989 (I–VII temoms).
6. *Lietuvos istorijos skaitiniai kariams*, Vilnius, 1995 (I–XII temoms).
7. **Truska L.**, *Lietuva 1938–1953 metais*, Kaunas, 1995 (VII–XI temoms).
8. **Wandycz P. S.**, *Laisvės kaina. Vidurio Rytų Europos istorija nuo viduramžių iki dabarties*, Vilnius, 1997 (I–XII temoms).

Papildoma literatūra:

1. **Aleksandravičius E., Kulakauskas A.**, *Carų valdžioje. XIX amžiaus Lietuva*, Vilnius, 1996.
2. **Anušauskas A.**, *Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940–1958 metais*, Vilnius, 1996.
3. **Anušauskas A.**, *Teroras ir nusikaltimai žmoniskumui*, Vilnius, 2006.
4. **Anušauskas A.**, *KGB Lietuvoje. Slaptosios veiklos bruožai*, Vilnius, 2009.
5. **Anušauskas A., Bartkevičius K., Čepaitis V.**, *Kelias į nepriklausomybę. Lietuvos Sąjūdis 1988–1991*, Vilnius, 2010.
6. **Applebaum A.**, *Gulago istorija*, Vilnius, 2009.
7. **Atamukas S.**, *Lietuvos žydų kelias. Nuo XIV amžiaus iki XX pabaigos*, Vilnius, 1998, 2007.

8. **Baliukevičius L.**, *Partizano Dzūko dienoraštis*, Vilnius, 2002, 2006, 2008.
9. *Baltijos valstybių užgrobimo byla*. JAV kongreso nario Ch. J. Kersteno komiteto dokumentai, 1953–1954 metai, Vilnius, 1997.
10. **Banionis J.**, *Lietuvos laisvės byla Vakaruose 1975–1990*, Istorinė apžvalga, Vilnius, 2002.
11. **Bičkauskas-Gentvila L.**, *1863 metų sukilimas Lietuvoje*, Vilnius, 1958.
12. **Brandišauskas V.**, *Siekiai atkurti Lietuvos valstybingumą (1940.06–1941.09)*, Vilnius, 1996.
13. **Brazauskas A.**, *Lietuviškos skyrybos*, Vilnius, 1992.
14. **Bubnys A.**, *Lietuvių antinacinė rezistencija 1941–1944 m.*, Vilnius, 1991.
15. **Bubnys A.**, *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944)*, Vilnius, 1998.
16. **Bumblauskas A.**, *Senosios Lietuvos istorija. 1009–1795*, Vilnius, 2005.
17. **Courtois S., Werth N., Panné J.-L., Paczkowski A., Bartosek K., Margolin J.-L.**, *Juodoji komunizmo knyga. Nusikaltimai, teroras, represijos*, Vilnius, 2000.
18. **Lukša J. (Daumantas J.)**, *Partizanai*, Vilnius, 1990; 2005.
19. **Davies N.**, *Dievo žaislas. Lenkijos istorija*, T. I: Nuo seniausių laikų iki 1795 metų, Vilnius, 1998; T. II: Nuo 1795 metų, Vilnius, 2002.
20. **Davies N.**, *Kariaujanti Europa: 1939–1945*, Vilnius, 2009.
21. **Dieckmann CH., Toleikis V., Zizas R.**, *Karo belaisvių ir civilių gyventojų žudynės Lietuvoje 1941–1944*, Vilnius, 2005.
22. **Eidintas A.**, *Lietuvos Respublikos prezidentai*, Kaunas, 1991.
23. **Englund P.**, *Poltava. Pasakojimas apie vienos kariuomenės žuvimą*, Vilnius, 1997.
24. **Freidheimas P.**, *Lietuva Antrajame pasauliniame kare 1939–1945*, Vilnius, 2008.

25. **Gaškaitė N.**, *Pasipriešinimo istorija, 1944–1953 metai*, Vilnius, 1997.
26. **Gaškaitė N., Kuodytė D., Kašėta A., Ulevičius B.**, *Lietuvos partizanai 1944–1953 m.*, Kaunas, 1996.
27. **Gaškaitė-Žemaitienė N.**, *Žuvusiųjų prezidentas. Jono Žemaičio biografija*, Vilnius, 2005.
28. **Girnius K.**, *Partizanų kovos Lietuvoje*, Vilnius, 1990.
29. **Grunskis E.**, *Lietuvos gyventojų trėmimai 1940–1941, 1945–1953 metais*, Vilnius, 1996.
30. **Gudavičius E.**, *Kryžiaus karai Pabaltijyje ir Lietuva XIII amžiuje*, Vilnius, 1989.
31. **Gudavičius E.**, *Lietuvos istorija iki 1569 m.*, Vilnius, 1999.
32. **Gudavičius E.**, *Mindaugas*, Vilnius, 1998.
33. **Hilberg R.**, *Nusikaltėliai. Aukos. Stebėtojai. Žydų tragedija 1933–1945*, Vilnius, 1999.
34. **Ilgūnas G.**, *Antanas Mackevičius. Sukilimo žygiai ir kovos*, Vilnius, 2007.
35. *Išgelbėję pasaulį...* (Žydų gelbėjimas Lietuvoje 1941–1944), sud. D. Kuodytė, R. Stankevičius, Vilnius, 2001.
36. **Ivinskis Z.**, *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius, 1990.
37. **Jakubčionis A., Knezys S., Streikus A.**, *Okupacija ir aneksija. Pirmoji sovietinė okupacija*, Vilnius, 2006.
38. **Jankauskas V.**, *Kario kelias. Generolas Kazimieras Ladiga nepriklausomybės kovose*, Vilnius, 2004.
39. **Johnson P.**, *Žydų istorija*, Vilnius, 1999.
40. **Jokubauskas V.**, Tuščias šūvis: galimybės atremti Vokietijos karinę grėsmę 1939 m. // *Istorija*, 2009/1, p. 25–36.
41. **Jučas M.**, *Žalgirio mūšis*, Vilnius, 1999.
42. *Juodųjų dienų sakmės* (Atsiminimai, dienoraščiai, publicistika), Vilnius, 2001.

43. **Kaunietis R.**, *Aukštaitijos partizanų prisiminimai*, VI d., Vilnius, 2008.
44. **Kaunietis R.**, *Laisvės kovotojų prisiminimai*, VII d., 1 kn., Vilnius, 2009.
45. **Kavaliauskas V.**, *Už nuopelnus Lietuvai*, I d., Vilnius, 2001; II d., Vilnius, 2003.
46. **Kavaliauskas V.**, *Lietuvos karžygiai. Vyties Kryžiaus kavalieriai (1918–1940)*, I d., Vilnius, 2008; II d., Vilnius, 2009.
47. **Kiaupienė J., Petrauskas R.**, *Lietuvos istorija*, T. IV: Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. LDK 1386–1529 m., Vilnius, 2009.
48. **Kirby D.**, *Šiaurės Europa ankstyvaisiais naujaisiais amžiais. Baltijos šalys 1492–1772 metais*, Vilnius, 2000.
49. **Kraujalis R.**, *Lietuva Vakarų politikoje: Vakarų valstybių nuostatos Lietuvos okupacijos ir aneksijos klausimu 1940–1953 metais*, Vilnius, 2008.
50. **Kruk H.**, *Paskutinės Lietuvos Jeruzalės dienos*, Vilnius, 2004.
51. **Kumetaitis Z., Laurinavičius Č., Medišauskienė Z., Šmigelskytė-Stukienė R.**, *Lietuvos sienos: tūkstantmečio istorija*, Vilnius, 2009.
52. *Laisvės kovos prisikėlimo apygardoje*, sud. A. Malinauskaitė, Vilnius, 1999.
53. **Landsbergis V.**, *Lūžis prie Baltijos: Politinė autobiografija*, Vilnius, 1997.
54. **Landsbergis V.**, *Kryžkelė: Publicistikos rinkinys*, Vilnius, 1995.
55. **Laurinavičius Č.**, *Lietuvos ir Sovietų Rusijos taikos sutartis*, Vilnius, 1992.
56. **Laurinavičius Č.**, *Politika ir diplomatija. Lietuvių tautinės valstybės tapimo ir raidos fragmentai*, Vilnius, 1997.
57. **Laurinavičius Č., Sirtuvičius V.**, *Lietuvos istorija. Sąjūdis: Nuo „Persitvarkymo“ iki Kovo 11-osios*, T. XII, I d., Vilnius, 2008.
58. **Lesčius V.**, *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius, 1998.
59. **Lesčius V., Anušauskas A.**, *Kovų istorijos*, II kn., XX amžius, Vilnius, 2008.

60. *Lietuva Antrajame pasauliniame kare*, sudarė A. Anušauskas, Č. Laurinavičius, Vilnius, 2007.
61. *Lietuva 1918–1938*, Kaunas, 1990.
62. *Lietuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais 1915–1918. Lietuvos nepriklausomos valstybės genezė, Lietuvos užsienio politikos dokumentai, 1918–1940 metai*, Dokumentų rinkinys, sudarė E. Gimžauskas, Vilnius, 2006.
63. *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, T. 1: Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos, Vilnius, 1990.
64. *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, T. 3: Lietuvos valstybės idėja (XIX a. – XX a. pradžia), Vilnius, 1991.
65. *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, T. 4: Liaudis virsta tauta, Vilnius, 1993.
66. *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, T. 8: Asmuo: tarp tautos ir valstybės, Vilnius, 1996.
67. *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, T. 17: Nacionalizmas ir emocijos (Lietuva ir Lenkija XIX–XX a.), sudarytojai V. Sirutavičius ir D. Staliūnas, Vilnius, 2001.
68. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kasdienis gyvenimas*. Lietuvos istorijos skaitinių chrestomatija, Vilnius, 2001.
69. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra*. Tyrinėjimai ir vaizdai, sud. V. Ališauskas ir kt., Vilnius, 2001.
70. *Lietuvos kariuomenė svetimšalių akimis XVI–XVII a.*, sud. Kamuntavičius R., Rakutis V., Vilnius, 2009.
71. *Lietuvos karybos istorijos klausimai*, (tezės ir pranešimai), Kaunas, 1996.
72. *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai*, T. I: LDK didieji etmonai ir sukilimų vadai; T. II: Krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai, ats. redaktorius ir sudarytojas G. Surgailis, Vilnius, 2008.
73. *Lietuvos Sąjūdis ir valstybės idealų įgyvendinimas*, Vilnius, 1998.
74. *Lietuvos valstybės konstitucijos*, Vilnius, 1989.
75. *Lietuvos žydų tragedija*, Vilnius, 2001.

76. **Lieven A.**, *Pabaltijo revoliucija. Estija, Latvija, Lietuva – kelias į nepriklausomybę*, Vilnius, 1995.
77. **Lopata R.**, Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais, iš *Lietuvių atgimimo studijos*, T. 9, Vilnius, 1996.
78. **Martinionis A.**, *Vietinė rinktinė*, Vilnius, 1998.
79. **Meilus E.**, *Holokaustas arba Lietuvos tragedija (1941–1944 m.)*. Paskaita [Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija], Vilnius, 2001.
80. **Mockūnas L.**, *Pavargęs herojus: Jonas Deksnys trijų žvalgybų tarnyboje*, Vilnius, 1997.
81. **Motieka E.**, Didysis Vilniaus seimas, iš *Lietuvių atgimimo istorijos studijos*, T. 11, Vilnius, 1996.
82. **Nalenč Č., Nalenčius T.**, *Juzefas Pilsudskis. Legendos ir faktai*, Vilnius, 1991.
83. **Nikžentaitis A.**, *Gediminas*, Vilnius, 1989.
84. *Partizanai apie pasaulį, politiką ir save (1944–1956 m. partizanų spaudos publikacijos)*, sud. N. Gaškaitė-Žemaitienė, Vilnius, 1998.
85. **Panaanen L., Engle E.**, *Žiemos karas. Sovietų Sąjunga puola Suomiją, 1939–1940*, Vilnius, 2010.
86. **Paulauskas H.**, *Lietuvos kariuomenės brigados generolas ministras pirmininkas Jonas Černius*, Vilnius, 2006.
87. **Putinaitė N.**, *Nenutrūkusi styga: prisitaikymas ir pasipriešinimas Sovietų Lietuvoje*, Vilnius, 2007.
88. *Pietų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas*, ats. red. D. Kuodytė, Vilnius, 2008.
89. **Rakutis V.**, *Lietuvos kariuomenė Ketverių metų seimo laikotarpiu, 1788–1792*, Vilnius, 2001.
90. **Rakutis V.**, *Karo menų istorija*, I d.: Nuo seniausių laikų iki 1850 metų, Vilnius, 2010.
91. **Ramanauskas-Vanagas A.**, *Daugel krito sūnų...* (Partizanų gretose), Vilnius, 1999, 2007.

92. **Raštikis S.**, *Kovose dėl Lietuvos*, T. 1–2, Įvykiai ir žmonės; T. 3, Lietuvos likimo kelias: iš mano užrašų, Vilnius, 1990.
93. **Rėmeris M.**, *Lietuvos sovietizacija 1940–1941 m.*, Vilnius, 1989.
94. **Romeris M.**, *Lietuva. Studija apie lietuvių tautos atgimimą*, Vilnius, 2006.
95. **Rowell S. C.**, *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva. Pagonių imperija Rytų ir Vidurio Europoje, 1295–1345*, Vilnius, 2001.
96. **Senn A. E.**, *Gorbačiovo nesėkmė Lietuvoje*, Vilnius, 1997.
97. **Senn A. E.**, *Lietuvos valstybės atkūrimas 1918–1920 m.*, Vilnius, 1992.
98. **Senn A. E.**, *Lietuva 1940: revoliucija iš viršaus*, Vilnius, 2009.
99. **Sliesoriūnas G.**, *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė vidaus karo išvakarėse: didikų grupuočių kova 1690–1697 m.*, Vilnius, 2000.
100. **Sliesoriūnas F.**, *1830–1831 metų sukilimas Lietuvoje*, Vilnius, 1974.
101. **Solonin M.**, *Birželio 22-oji. Katastrofos anatomija*, Vilnius, 2010.
102. **Stankeras P.**, *Lietuvos policija 1941–1944 metais*, Vilnius, 1998.
103. **Stankevičius Č. V.**, *Derybos su Rusija dėl kariuomenės išvedimo iš Lietuvos*, Vilnius, 2002.
104. **Starkauskas J.**, *Čekistinė kariuomenė Lietuvoje 1944–1953 metais*, Vilnius, 1998.
105. **Starkauskas J.**, *Represinių struktūrų ir komunistų partijos bendradarbiavimas įtvirtinant okupacinį režimą Lietuvoje 1944–1953*, Vilnius, 2007.
106. **Surgailis G.**, *Lietuvos kariuomenė 1918–1998 m.*, Vilnius, 1998.
107. **Škirpa K.**, *Lietuvos nepriklausomybės sutemos (1938–1940). Atsiminimai ir dokumentai*, Chicago-Vilnius, 1996.
108. **Theolin S.**, *Vilniaus konfliktas. Begalinis ginčas dėl Lietuvos ir Lenkijos sienos 1917–1996*, Vilnius, 2001.
109. **Tininis V.**, *Sovietinė Lietuva ir jos veikėjai*, Vilnius, 1994.
110. **Tininis V.**, *Snieckus: 33 metai valdžioje* (Antano Sniečkaus biografinė apybraiža), Vilnius, 2000.

111. **Tininis V.**, *Komunistinio režimo nusikaltimai Lietuvoje 1944–1953 m.*, T. 1–3, Vilnius, 2003.
112. **Tininis V.**, *Sovietų sąjungos politinės struktūros Lietuvoje ir jų nusi-kalstama veikla. Antroji sovietinė okupacija*, T. 4, Vilnius, 2008.
113. **Tininis V.**, *Komunistinio režimo įtvirtinimas Lietuvoje ir jo nusikal-timai*, T. 5, Vilnius, 2009.
114. **Truska L.**, *Antanas Smetona ir jo laikai*, Vilnius, 1996.
115. **Truska L., Anušauskas A., Petravičiūtė I.**, *Sovietinis saugumas Lietuvoje 1940–1953 metais. MVD-MGB organizacinė struktūra, personalas ir veikla*, Vilnius, 1999.
116. **Truska L., Vareikis V.**, *Holokausto prielaidos: antisemitizmas Lietuvoje*, Vilnius, 2005.
117. *1941 m. birželio sukilimas*. Dokumentų rinkinys, sud. V. Brandišauskas, Vilnius, 2000.
118. *1791 m. gegužės 3 d. Konstitucija*, sudarė E. Raila, Vilnius, 2001.
119. **Urbšys J.**, *Lietuva lemtingaisiais 1939–1940 m.*, Vilnius, 1988.
120. *Už laisvę ir tėvynę*, sudarytojai: D. Kuodytė, E. Peikštenis, D. Žygelis, Vilnius, 2007.
121. **Vaičėnionis J.**, *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX am-žiuje*, Vilnius, 2004.
122. **Valikonytė I., Lazutka S., Gudavičius E.**, *Pirmasis Lietuvos statu-tas (1529 m.)*, Vilnius, 2001.
123. *Vasario 16-oji – Lietuvos valstybės atkūrimo diena*, Vilnius, 2007.
124. **Vaskela G.**, *Žemės reforma Lietuvoje 1919–1940 m.*, Vilnius, 1998.
125. **Vaskela G.**, *Lietuva 1939–1940 metais: Kursas į valstybės reguliuo-jamą ekonomiką*, Vilnius, 2002.
126. **Vėliūtė R. G.**, *Partizanai*, Vilnius, 2009.
127. **Wisner H.** *Jonušas Radvila (1612–1655). Kėdainių šešėlyje*, Vilnius, 2000.

128. **Visneris H.**, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo pavojai*, Vilnius, 1991.
129. **Žalys V.**, *Kova dėl identiteto. Kodėl Lietuvai nesisekė Klaipėdos krašte tarp 1923–1939 m.*, Lüneburg, 1993.
130. **Žalys V.**, *Lietuvos diplomatijos istorija (1925–1940)*, T. I, Vilnius, 2006.
131. **Žičkus J.**, *Nueitas kelias* (Kęstučio apygardos partizano atsiminimai), Vilnius, 1999.
132. **Žigaras F.**, *Baltijos šalys: saugumas ir gynyba 1990–2002*, Vilnius, 2002.
133. *Žydų gyvenimas Lietuvoje*, Parodos katalogas, Vilnius, 2001.

ELMANTAS MEILUS
LIETUVOS VALSTYBĖS IR
KARIUOMENĖS ISTORIJOS KURSAS

Metodinė knygelė

Redagavo Eulialija Stankevičienė
Maketavo Jolanta Girnytė

20010-10-25. Tiražas 60 egz. Užsakymas GL-130SS.
Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius
Spausdino Krašto apsaugos ministerijos Bendrųjų reikalų departamento
Informacinio aprūpinimo tarnybos Spaudinių skyrius,
Totorių g. 25/3, LT-01121 Vilnius